

SINT-JACOBUS IN GOUDA

Sinds enige jaren verricht ik onderzoek naar St. Jacobus in de Nederlanden. Dat onderzoek verrichten moet vooral niet te zwaar worden opgevat, het bestaat hieruit dat ik plaatsen bezoek die op enige wijze met Jacobus te maken hebben. Het is namelijk zo dat vele plaatsen en steden in de Nederlanden kerken, kapellen, gasthuizen, straten en bruggen **bin-**nen hun poorten hebben die naar deze discipel van Jezus zijn genoemd.

Voor diegene die niet op de hoogte is waarom Jacobus zoveel voor ons cultuurgood heeft betekend graag **enige uitleg.**

Wie was Jacobus? **Jacobus was een** discipel van de Heer Jezus. Jacobus werd ná Petrus en Andreas, samen met zijn broer Johannes, door Jezus geroepen om in plaats van vissers, vissers van mensen te worden. Petrus, Jacobus en Johannes namen een bijzondere plaats in **temid-**den van de 12 leerlingen van Jezus. Jacobus was bijvoorbeeld ook aanwezig bij de **verheer-**lijking op de berg. Hij was ook de eerste discipel die ná de kruisiging van Jezus als martelaar is gestorven, hij werd namelijk op bevel van Koning **Herodes** onthoofd. (**Hande-**lingen 12:2)

Vanaf de 7e eeuw wordt 'in enkele bronnen vermeld dat Jacobus, voordat hij in Jeruzalem de marteldood is gestorven, in Spanje heeft gepredikt. Een later verhaal vertelt dat de leerlingen van Jacobus het gedode lichaam van Jacobus hebben opgehaald. Door de **voorzie-**nigheid werd hen een boot verschaft, waarmee zij uitvoeren en door een engel geleid, **uiteinde-**lijk in het huidige noordwest Spanje **aankwa-**men, waar zij enige mijlen landinwaarts het lichaam begraven hebben.

Hoewel sommige van deze feiten op zijn minst twijfelachtig genoemd mogen worden, was het bekend worden van deze gegevens voldoende aanleiding om in de middeleeuwen een stroom van bedevaartgangers op gang te laten komen. Bedevaarten vormden een heel belangrijk **be-**standdeel van het middeleeuwse geloofsleven. Zij richtten zich op plaatsen waar de aanwezigheid van God zich duidelijk had **gemanifes-**teerd. Bij een bedevaartsoord kon je God ontmoeten. Daar zocht je naar God. In het 12e eeuwse boek van St. Jacobus wordt de essentie -van de bedevaart omschreven:

"De bedevaart is een **allervoortreffelijkst, maar** tevens moeilijke zaak, want voor de mens is de weg ten leven smal, die naar de dood **daarente-**gen, breed en ruim. De pelgrimsweg is de rechte weg en betekent verdwijnen van ondeugden, versterving van het lichaam, openbaring **der** deugden, kwijtschelding van' straffen, **boete-**doening der boetelingen, weg der **rechtvaardig-**ing, liefde voor heiligen, geloof in de **wederop-**standing en beloning der gelukzaligen. De pelgrimstocht verzwakt de trek in weelderig voedsel, beteugelt de vraatzucht, temt de **wel-**lust, brengt de-mens tot bezinning, vernedert de hoogmoedigen, maakt ootmoedigen **gelukza-**lig, bemint armoede, haat rijkdom die door hebzucht wordt bewaakt, maar bemint **vrijge-**vigheid die behoeftigen laaft".

Een bedevaart zonder meer betekende niets. Hoe meer moeite men moest doen voor een bedevaart, des te meer waarde hechtte men aan het volbrengen van de tocht. Santiago was in dat opzicht een welhaast ideaal bedevaartsoord. Het lag immers dichtbij de westpunt van de toen bekende wereld. Finisterre ligt dicht bij Santiago en betekent: het einde der wereld. Tot aan het einde der aarde werd Jacobus, als getuige van Jezus, eer bewezen. In het **middel-**eeuwse wereldbeeld betekende dit letterlijk het einde van de wereld, voorbij dát punt begon de onzekerheid waarvan men niet wist wat **erach-**ter lag.

Santiago de Compostela heeft als bedevaartsoord zeer veel betekend, De bloeitijd lag in de middeleeuwen. Meer dan andere bedevaartsoorden heeft Santiago betekenis gehad voor de infrastructuur van West-Europa. De **hoofdwe-**gen in Europa zijn als het ware uitgesletten door de voeten van duizenden pelgrims naar **Santia-**go. De **stroom** pelgrims gaf reden tot het aanleggen van wegen en bruggen, het inzetten van veerdiensten, het inrichten van kerken en kapellen, gasthuizen en herbergen.

Ook in de Nederlanden kwam een stroom pelgrims op gang. Ook hier werden gasthuizen en kerken gebouwd, die genoemd werden naar Sint-Jacobus. Hierbij moet wel gezegd worden dat vele gasthuizen niet enkel en alleen voor pelgrims werden ingericht, maar ook dienst deden als huisvesting voor de behoefigen van de plaats waar het gasthuis stond.

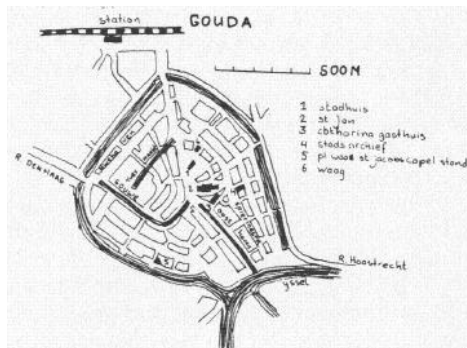
Een plaats die genoeg met St-Jacobus te maken heeft om er melding van te maken is Gouda. De manier waarop ik daarachter ben gekomen is opmerkelijk genoeg om te vertellen. Wat is namelijk het geval. In de kamer van onze direktiesecretaresse hangt een reproductie van een plattegrond van Gouda uit de 16e eeuw. Die kaart hangt er al jaren en ik kom ook al jaren zo nu en dan in haar kamer, maar nog nooit was mijn oog gevallen op dat ene woord; St. ⁿ Jacöbscapel.

M'n belangstelling - zeg maar rustig nieuwsgierigheid - was gewekt en ik besloot op onderzoek uit te gaan in het gemeente-archief van Gouda. Een vriendelijke mijnheer hoort mijn wensen aan en overhandigt mij een boek met trefwoorden, "daar zal ik wellicht het gewenste in vinden". Zo op het eerste gezicht staat er niets in wat met St.-Jacobus te maken heeft. Dan maar een algemeen onderwerp: De Katholieke kerk in Gouda. Stuk N 64. De ambtenaar haalt het vlot voor me tevoorschijn. Drie enigszins beduimelde boeken met kransteknipsels. "Wat moet ik daar nou mee", is mijn eerste reactie. Ik wil de ambtenaar niet kwetsen en het direkt terug geven. Hij heeft er per slot van rekening zijn best voor gedaan en het ligt er nu eenmaal, dus besluit ik de boeken toch maar even door te spitten.

Geïnteresseerd in alles wat leesbaar is blader ik de boeken door. Een serie vertellingen over de straten van Gouda in de Goudsche Courant van 1954 levert interessante leesstof op.

En daar staat het; JACOBSERF. "Straat aan de noordzijde van De Raam, hier stond eertijds de St.-Jacobskapel, waar omheen een grote ruimte of erf". Dit erf waarop reeds in de 16e eeuw huisjes werden gebouwd, wordt in de volksmond tot op heden meestal aangeduid als Jaapjeserf. Bij raadsbesluit van 17-04-1950 heeft de Goudse gemeenteraad deze naam uit het 'vox populi' gepromoveerd tot officiële naam. Als ik later op zoek ga, blijkt er niets meer te vinden wat duidt op het Jaapjeserf; zelfs de naam is nergens meer te vinden. Een buurtbewoner vertelt me dat de naam verdwenen is met de bouw van een grote garage in de zestiger jaren. De moderne tijd heeft dit stukje verleden geheel onvindbaar gemaakt. Verder doorbladerend in het knipselboek kom ik het volgende artikel tegen, weer in de Goudsche Courant, nu van 25 juli 1953. Dat het op deze dag gepubliceerd wordt is waarschijnlijk niet toevallig, 25 juli is namelijk de naamdag van de heilige Jacobus.

De kop luidt: GOUDSCHE KERMIS OF SINT JACOBSMARKT. (waarom een oude naam niet in ere hersteld?). Het artikel vermeldt dat in 1417 in de St.-Jan, die zo prachtige,

monumentale kruisbasiliek, een -kapel werd gesticht ter ere van St.-Jacobus.

In de stichtingsbrief zeg de stadsheer: "ende die kerkmisse sal men alle jaer op 't voornoemde autaar ende vicarie des sonnendags na St Jacobdag feestelijk singen".

De kermis, die nu nog ieder jaar in Gouda plaats vindt, vindt haar oorsprong dus in 1417. Als ik het gedoe en gedrang zie waarin een hedendaagse kermis zich afspeelt, kan ik me niet voorstellen dat er nog iemand zal zijn die een link legt met devote uitspraken als deze.

Aan St.-Jacob in Gouda herinnert nu nog slechts het grote altaarstuk: "De onthoofding van St.-Jacobus". Het bevindt zich in het Catharinagasthuis. Natuurlijk probeer ik daar het stuk te bezichtigen, maar helaas het retabel is in restauratie en het zal nog wel enige jaren duren - de centjes zijn op - alvorens het stuk weer te bezichtigen zal zijn. Ik hoop nog eens in de gelegenheid te zijn het schilderij te aanschouwen, gerestaureerd of niet, hoewel ik moet vrezen dat het pas zal zijn als W.V.C. de nodige centen ter beschikking heeft gesteld. Het artikel in de Goudsche Courant refereert ook nog aan het bestaan van een St.-Jacobs-klokje. Het hangt in de toren van het stadhuis. Vroeger werd het klokje geluid als de St.-Jacobsmarkt begon. In de Tweede Wereldoorlog moest het worden ingeleverd, maar het is na de oorlog, gelukkig ongeschonden, teruggevonden. Nu wordt, aldus het artikel, alleen nog geluid bij zeer plechtige gelegenheden. De bode van het gemeentehuis die me allervriendelijkst te woord staat weet helaas niet van het bestaan van dit klokje. Misschien is er een der leden van 'Die Goude', die er meer over weet te vertellen?

Een later bezoek aan het archief - een andere medewerker geeft andere aanwijzingen - leert dat een zekere Dirc Jansz aan de Coningsstraat een erf en huis verkoopt waar de St.-Jacobskapel wordt gebouwd. We mogen dus wel aannemen dat er eerst in de St.-Jan een St.-Jacobskapel is geweest. (Het was niet ongebruik-

kelijk dat in grote kerken bepaalde gedeelten als kleine kapel werden ingericht, welke dan de naam kregen van een andere heilige als waar de kerk naar was genoemd). Later is dus de St.-Jacobsnel gebouwd aan de Coningsstraat en op het erf eromheen werden huisjes gebouwd voor de lenrozen van de stad.

Na de hervorming bleef het gebouw enige tijd als kerk in gebruik, nu echter bij de Remonstranten. Zij hebben er zeker tot het jaar 1623 hun diensten in gehouden. Hoelang daarna de kapel is afgebroken is niet met zekerheid te zeggen, misschien dat een later bezoek aan het gemeente-archief hier nog enig licht op zal laten schijnen.

(Zoals in de aanhef van dit artikel gezegd bestaat mijn onderzoek hieruit dat ik de plaatsen die banden hebben met St.-Jacobus bezoek. Maar

mijn bezoek aan Gouda heeft meer vragen achtergelaten dan dat het antwoorden heeft opgeleverd. Wellicht voelen enkele leden van 'Die Goude' zich geroepen dit onderwerp uit te spitten. Mijns inziens is er voldoende aanleiding en ook genoeg materiaal voorhanden in het gemeentearchief om hier een interessante studie van te maken).

J.A. de Ruiter
Peursumseweg 40
3381 KW Giessenburg

¹⁾ Retabel: achterstuk of achtertafel van een altaar, veelal beeldhouwd of geschilderd.

De Peperstraat, waar arm en rijk elkaar ontmoetten

Verschillende gevels aan de Peperstraat vertonen nog een zwakke weerschijn van vroegere voornaamheid, herinnerend aan een tijd dat welgestelde Goudse burgers zich hier bij voorkeur vestigden. Ook de Lange van Wijngaerden noemt deze straat een der oudste en voornaamste van de oude stad.

De naam van de straat kan, evenals die van Komijnsteeg en Kruidenierstraat, in verband worden gebracht met de handel in kruiden en specerijen, van welke artikelen Gouda in de Middeleeuwen een stapelplaats was. (Zie: Goudsche Straatnamen door dr. A. Scheygrond.)

In de gevel van het thans in vervallen staat verkerende pakhuis "In Haestrecht" bevindt zich een fraaie steen, waarop het dorp van die naam (dat eens stedelijke rechten had) is afgebeeld. Het is een van de panden die een grondige restauratie zeker waard zijn!

Dat de huidige bewoners de woonsfeer aan dit oude grachtje op zijn waarde weten te schatten en willen bewaren blijkt onder meer uit de berichten in de Goudsche Courant van 12 en 14 september 1991, waarin bezwaar wordt gemaakt tegen verbreding van sommige buggen, welke juist zo karakteristiek zijn voor de straat.

Op nummer 128 is een gevel te zien die duidelijk verschilt met alle andere. In dit pand werd in 1842 de Armenkerk hervestigd, uitgaande van de kerkeraad der Hervormde gemeente te Gouda. Voor de aankoop van het pand, de organisatie van de kerkdiensten en andere bijeenkomsten, was een speciale commissie verantwoordelijk.

Het perceel droeg in 1842 de wijknummers Q 91/93 en was eigendom van Dirk Roozen-daal. De commissie kocht het voor f 1500,-. Met de verbouwing tot kerkzaal was een bedrag van f 1740,- gemoeid.

De eerste koster die er dienst deed was Willem Prince. Ook de voorlezer-voorzanger vervulde een belangrijke taak, want tot 1849 zong men de psalmen en gezangen zonder orgelbegeleiding. Voor de aanschaf van een dergelijk instrument ontbraken aanvankelijk de financiële middelen.

Opzet van de stichting van de Armenkerk was de diaconie-amen, die soms nauwelijks konden lezen en schrijven, op deze wijze te betrekken bij het kerkelijke leven en hen met wat eenvoudiger preken in hun geloofsovertuiging te bevestigen en te versterken. De verkondiging in de St.-Janskerk werd voor hen te moeilijk geacht.